

POSLJEDICE PROLETERSKE REVOLUCIJE (1847)*

Moses Hess

Brüssel, 10. oktobra 1847.

(...) Prirodno, sada se radnicima, koji više ne žele gledati kako gospoda buržuji iskorištavaju njihov rad kao robu, nametnulo pitanje: »Budući da ni sistem zaštitne carine niti sistem slobodne trgovine nisu radniku od trajne koristi, budući da su oba sistema za nj štaviše izuzetno pogubna i da naposljetku dovode nužno do proleTERSKE revolucije, pita se: koje mjere treba da poduzmu proleterci pošto oborivši vladajuću klasu osvoje političku vlast?«

Tako postavljeno, i poslije svih onih spomenutih ekonomskih rasprava koje su mu prethodile, ovo pitanje, nabačeno na nekom zboru radnika, ima sasvim drugi značaj nego kad bi ga postavio neki učeni ili neuki stvaralac sistema ne obazirući se na postojeće društvene prilike i borbe, ne u interesu potlačene radničke klase, nego jedino u interesu nekog proizvoljnog »principa«, radi »ostvarenja« tog principa. — Ne radi se o principima nego o interesima, i to o onim interesima koji do sada još uopće nisu priznati, o interesima siromašnih radnika, o njihovoj egzistenciji!

Da se narod više ne da kljukati idejama i principima, milozvučnim frazama o bratskoj ljubavi, slobodi i jednakosti, pošto je takvim frazama više nego jednom bio zaveden da za buržoaziju vadi vruće kestenje iz vatre' — da radnici, kada se sada opet dižu protiv svojih gospodara, konačno jednom misle i na sebe i da će sve svoje gospodare, aristokrate ili buržuje, koji njih »predvođe« s bogom za kralja i otadžbinu ili s novcem za slobodu i jednakost i bratsku ljubav, poslati do đavola — to su već primijetili svi oni kojima je, mada su demokratiji starog kova, samo u interesu radnika stalo

Rad *Die Folgen einer Revolution des Proletariats* objavio je M. Hess u listu »Deutsche-Brüsseler-Zeitung« 10. X 1847. godine, dakle prije Marx-Engelsova *Manifesta komunističke partije* koji je prvi put izašao u februaru 1848. godine u Londonu na 23 strane. Usporedimo li osnovne Marxove i Engelsove stavove izložene nešto ranije u spomenutom listu uočava se stano-
vita sličnost, neki pisci smatraju da ih je M. Hess preuzeo, vid. *Sabrana dela Karla Marxa i Friedricha Engelsa*, t. 7. izd. Instituta za međunarodni radnički pokret u IP

»Prosveta«, Beograd, 1974. Objavljujemo dio ovog Hessova rada prema djelu: Moses Hess, *Philosophische und sozialistische Schriften 1837—1850*. Eine Auswahl. Herausgegeben und eingeleitet von A. Cornu und W. Mönkl. Akademie-Verlag, Berlin, 1961.

1

Misli se na Julsku revoluciju i njene es-camoteurs (opsjenare) *Louisa Philippea* i komp., te na druge primjere. — Nap. red. »Deutsche-Brüsseler Zeitung«.

do političke revolucije, do obaranja vladajućih klasa. Zato se za njih sigurno više ne može reći da nisu ništa naučili i da nisu ništa zaboravili. Ne, nešto su naučili iz svog životnog iskustva. Iskustvom su upozorili perfidnost i podlost bogataša, glad i pobunu proletera. Stoga imaju u pripremi i reforme koje treba da ukinu moć novca i poprave sudbinu radnika. Da, sada su i svi radikalni politički demokrati manje više socijalisti« i »organizatori rada«. — Ali mada su ih najnovija iskustva navela na ideju o socijalnoj reformi, oni ipak pri toj reformi ne žele da pitaju za savjet iskustvo, umišljaju sebi da su njihove upravo rođene misli o reformi vječne ideje i principi, i napokon vjeruju da svoje nove socijalističke projekte moraju obrazložiti svojim prastarim političkim idejama i principima koji su se pokazali tako malo vječnim da su pred vlašću novca potpuno nemoćni i stoga već mrtvi. — Kada bi, umjesto da kod svojih planova o reformi pitaju za savjet jedino svoje stare fraze i svoje nove misli, vodili više računa o prilikama i činjenicama, shvatili bi da sve reforme, koje se od sada može poduzeti u interesu radnika, moraju započeti s djelomičnim ukidanjem privatne industrije i završiti s njenim potpunim ukidanjem, da je kod tih reformi samovolji i dosjetljivosti ostavljeno veoma malo prostora i da će, pošto jednom potlačena radnička klasa izvojuje pobjedu nad vladajućom klasom, svi organizacioni projekti svih demokrata i socijalista morati napraviti mjesta izvjesnim jednostavnim mjerama koje su uvjetovane i strogo određene ekonomskim prilikama trenutka i mjesta. Što će te mjere biti jednostavnije i što će manje zavisiti od stvaralaca sistema i originalnih genija, tim će manje »rascjep u taboru radnika« moći bilo kako štetno utjecati kada se jednom počne djelovati. A što se više već sada slažemo o prirodi tih mjera, tim više ćemo biti uvjereni u to da je taj »rascjep« obični spor oko principa, dakle, da se ne može ticati onih kojima nije stalo do pobjede izvjesnih principa, već do pobjede njihovih interesa, ukratko, do njihove ugrožene egzistencije.

Prije nego što odgovorimo na pitanje koje mjere proletarijat treba da poduzme pošto osvoji političku vlast, moramo se složiti o uvjetima revolucije koju podiže stvarni narod, radnici, proleter, i kojom ovi posljednji stiču političku moć.

Proleterska revolucija pretpostavlja prije svega proletarijat — borbu kod koje se ne radi samo o o apstraktnim principima, nego o osjetljivim i opipljivim interesima, o ugroženoj egzistenciji cijele radničke klase, pretpostavlja da je velika većina radnika već podjednako ugrožena u svojoj egzistenciji, da ti radnici znaju protiv kojeg neprijatelja treba da se borbe i da napokon raspolazu sredstvima da ga pobijede.

Uvjeti za takvu proletersku revoluciju još uvijek ne postoje svuda; ne u Njemačkoj gdje se narod još naveliko ugnjetava; niti u Francuskoj mada bi tu, kao i tamo, posve lako i uskoro mogla izbiti revolucija koja proleterima krči put. — Možda je Engleska jedina zemlja u Evropi gdje je proleterska revolucija moguća i gdje će u ne tako dalekoj budućnosti postati nužnost. — To nipošto ne znači da će, pošto jednom vladajuća klasa u Engleskoj bude oborena, ta ista klasa u ostalim zemljama civiliziranog svijeta moći i dalje postojati; naime, društveni odnosi u cijelom civiliziranom svijetu suviše su snažno međusobno isprepleteni a da njeno obaranje u jednoj zemlji, i k tome u zemlji kao što je Engleska čija trgovina i industrija obuhva-

čaju svijet, ne bi imalo za posljedicu i njeno obaranje u svim ostalim zemljama. Nas ovdje uopće ne zanima ni vrijeme ni mjesto, kada bi i gdje bi revolucija smjela najprije izbiti, nego nužne pretpostavke proletherske revolucije. Ta revolucija pretpostavlja, kao što je rečeno, jednako ugnjetavanje radničke klase i sredstva koja su potrebna da radnička klasa obori vladajuću klasu, buržoaziju. Stoga se postavlja pitanje: kakvi moraju biti društveni odnosi da bi stvorili tu ravnomjernost ugnjetavanja i ta sredstva?

Ranije smo već natuknuli kako slobodna konkurencija, u krajnjoj liniji slobodna trgovina, izjednačava sve nadnice time što vrijednost rada, cijenu te robe kao i cijenu svake druge robe svodi na troškove proizvodnje, na takozvani minimum, tj. na ono najmanje što je potrebno da bi se čovjeka što radi održalo na životu, drugim riječima, na ono najmanje što je potrebno da se stvori radnika. — Ali da bi slobodna konkurencija dostigla taj vrhunac savršenstva na kojem potpuno ostvaruje taj zakon koji ekonomisti nazivaju »prirodnim«, mora prethoditi niz ekonomskih činjenica, moraju biti pronađeni strojevi, mora se usavršiti i umnožiti sredstva za proizvodnju, rad se mora sve više dijeliti, mora se tada proizvoditi više nego što se troši, kao posljedica prekomjerne proizvodnje mora doći do trgovinskih kriza koje prijete da će ekonomski upropastiti cijelu zemlju ukoliko sve zapreke koje ometaju industriju ne budu otklonjene. Slobodna konkurencija sastoji se upravo u otklanjanju svega onoga što može da koči privatnu industriju. Tek pošto kao posljedica takvog industrijskog razvoja budu ukinuti svi monopoli i povlastice, sve zaštitne carine i zaštitni zakoni koji na štetu svih ostalih grana proizvodnje potpomažu jednu jedinu, npr. žita ili neke druge domaće industrije, tek tada proizvodnja može postati što je moguće jeftinija: tek tada se vrijednost svake robe svodi na njenu »prirodnu« mjeru, na troškove proizvodnje; tek tada proizvodnja raste toliko da se stvarno proizvodi više nego što se u sadašnjim ekonomskim prilikama može potrošiti; tek tada su radnici podvrgnuti jednom te istom zakonu minimuma nadnice; tek tada, pod pritiskom kriza koje se pravilno ponavljaju, bivaju masovno bačeni na ulicu. Ali da bi jednom zauvijek zbacili jaram svojih ugnjetavača, radnici tada ne treba da čine ništa drugo do li da se dokopaju već u obilju postojećih instrumenata za proizvodnju i da proizvode za svoj vlastiti račun. — Pošto jednom društveni odnosi dostignu tu revolucionarnu razinu, prolethersku revoluciju tada više ništa ne može zadržati. Sve mjere za daljnji razvoj privatne industrije tada su iscrpljene, a masa postojećih sredstava za proizvodnju okružena je isto tako masom zbijenih proletera koji zajedno slabe i nestaju usred tog bogatstva proizvodnih snaga. Radnička klasa je tada upoznala svog neprijatelja; ona zna da njoj neprijateljska moć nije nijedna druga do li privatna industrija; ona zna da svog neprijatelja može razoružati i potući njegovim vlastitim oružjem; da, ona to oružje već ima u rukama i treba samo da ga okrene prema svom neprijatelju kako bi zauvijek, a ne samo na trenutak, dobila sve ono što joj je potrebno za život. — Očigledno je da se s takvom revolucijom koja privatnim rukama oduzima instrumente za proizvodnju u krupnoj industriji kako bi ih predala narodu na korištenje, da se s takvom revolucijom neposredno ukida velik dio privatne industrije i privatnog vlasništva bez mogućnosti da ih se ikad obnovi kao takve. Instrumente za proizvodnju u krup-

noj industriji — strojeve, tvornice, željeznice itd. — te kapitale, koji su sada dospjeli u posjed naroda, ne može se dijeliti, njima se, ukoliko ih treba upotrebljavati, mora zajednički upravljati. Ali ako već sada, kada je krupna industrija još u rukama privatnika i stoga je svakog trenutka u njenom daljnjem razvoju kočee trgovinske krize itd., ako unatoč svemu tome već sada krupna industrija stavlja pod svoje okrilje sve zanate, čak i zemljoradnju, kojih se zanata treba trajno lišiti pošto postane nacionalna industrija? — Ako krupna industrija već sada na *štetu* i *protiv* volje naroda uništava svaku sitnosopstveničku radinost, a da nije u moći ljudi da to spriječe, kakva će sila spasiti sitnosopstveničku radinost pošto krupna industrija bude radila u *korist* naroda i prema njegovoj suverenoj volji?

Time što smo se složili o prirodi proleterske revolucije ujedno smo otkrili prirodu mjera koje poslije takve revolucije radnici mogu i moraju poduzeti kako bi vladavinu buržoazije oborili za sva vremena, slomili moć novca, zatrli njegov utjecaj. — Pogledajmo sada kakav će učinak imati takva proleterska revolucija koja, kao što smo utvrdili, počinje ponajprije tamo gdje je industrija najdalje uznapredovala i koja neposredno u krupnoj industriji dovodi do radikalnog prevrata, pogledajmo kakav će učinak imati taj prevrat na naše cjelokupne radne odnose i odnose među ljudima, pa tako i na posjedovne odnose i na način proizvodnje svih životnih sredstava i bogatstava, pogledajmo prije svega kakav će učinak, ma u kojoj zemlji svijeta izbila, proleterska revolucija imati na ostali svijet.

Iduća posljedica takve revolucije u svim zemljama civiliziranog svijeta je nužno propast, bankrot svih ili pak uglavnom većine »velikih kuća« koje neposredno ili posredno sudjeluju u svjetskoj trgovini, bilo da se same bave proizvodnjom i trgovinom, bilo da su novčarskim ili bankovnim poslovima, željezničkim akcijama, bankovnim i državnim papirima, ukratko, nekim kreditnim odnosom direktno ili indirektno povezane s krupnom industrijom. — Već jedna obična trgovinska kriza u Engleskoj povlači za sobom, kao što smo to često doživljavali a u ovom trenutku opet vidimo, u gotovo svim zemljama bezbroj bankrota, a kao posljedicu toga opet svuda zastoj u poslovima, stoga ponovo bankrote i obustave rada itd. Panični strah obuzima cijeli svijet. Zaboravlja se na godine gladi i koleru, povlači se kapitale i čeka na bolja vremena. Međutim, osiromašene, izgladnjele hiljade proletera — »suvišne« stanovništvo — propada prema zakonima nacionalne ekonomije na ruglo svake milostivosti i na žalost svih filantropa. — Ali kad se to dešava poslije jedne trgovinske krize bez revolucije, kakve će tek biti posljedice trgovinske krize koja završava proleterskom revolucijom? — Pretpostavimo da je u Engleskoj došlo do revolucije radnika koja je sredstva za proizvodnju u krupnoj industriji predala u ruke naroda: što bi se dogodilo kad bi se pored straha od trgovinske i financijske krize sada pojavio još i taj strah od revolucije? — Svi kapitali bili bi povučeni sa svjetskog tržišta, sva industrija bi zastala. Radnici bi bili bez posla, sitni za nati bez zarade. Opće nezadovoljstvo javilo bi se u narodu, ne samo u radničkoj klasi nego u čitavoj srednjoj klasi koja se sada kao i prije pretvara u proletarijat i vidi u tome svoju propast. Primjer velike revolucije, za sebe i po sebi već dovoljno snažan, utjecao bi na sve civilizirane zemlje utoliko neodoljivije jer bi se moralnim utiscima sada pridružio još i jedan u velikoj mjeri materijalni utisak. Došlo bi do općeg svjetskog požara protiv

kojeg uniformirani pompiers' posjednika palača ne bi mogli učiniti ništa jer bi na svim točkama izbio istovremeno. Ono što su proleterti započeli, politički demokrati nastavili bi sa i bez socijalističkih principa *bon gré, mal gré*. Narod bi svuda prigrabio političku vlast i iz državnih razloga stavio u pogon instrumente za proizvodnju u krupnoj industriji koje se ne upotrebljava. Svuda bi se, po uzoru na engleske proletere, organiziralo rad i iz ruševine privatne industrije razvila bi se nova veličanstvena svjetska industrija koja ne bi djelovala za račun pojedinih privatnih vlasnika a na najveću nesreću radničke klase, nego zajednički u interesu cijelog naroda. (...)

Drugi članak, Brüssel, 25. travnja 1847:

(...) Sve dotle dok se proizvodnja nalazi u rukama privatnika, sve dotle dok se razmjenom proizvoda bave također samo privatnici, ne može se nikada znati koliko se mnogo ili koliko se malo mora proizvesti da bi se zadovoljilo potrebe potrošača, da se na svjetsko tržište ne bi iznijelo mnogo više i mnogo manje robe nego što se doista može tražiti i kupiti. Time, međutim, dolazi do neprestanog mijenjanja cijena robe. Dobra poslovna vremena izmjenjuju se s lošim, povoljne trgovinske konjunktore s takozvanim trgovinskim krizama. Ove posljednje pravilno slijede one prve. S obzirom da privatna industrija i privatna trgovina ne mogu proračunati kakve su potrebe svjetskog tržišta, proizvodnja se u našim sadašnjim prilikama ravna prema predznacima, prema varljivim simptomima. Traži li se robu na svjetskom tržištu, tada svaki pojedinac nastoji da povoljno poslovno doba iskoristi koliko god je moguće, tada se svojski proizvodi, kupuje špekulacijom, tj. u nadi da će se robu kasnije moći ponovo prodati uz profit, sve dok se konačno ne pokaže da je svjetsko tržište prezasićeno. Tada odjednom, kako se to u poslovnom svijetu običava reći, sve postaje »slabo«. Cijene robe padaju ispod troškova njene proizvodnje; tvorničari, koji ne žele da proizvode s gubitkom, daju da se radi manje. Kao posljedica toga pada i radnik ispod troškova svoje proizvodnje, radnik također postaje »slab«. On tada za svoju radnu snagu ne dobiva više onoliko koliko mu treba da bi mogao samo egzistirati. (...)

(...) A što onda radnici treba da učine kako više ne bi bili slabi? — Odgovor: moraju prestati biti roba, moraju prestati da se prodaju gospodi buržujima. — Ali od čega da žive kad svoj rad više ne prodaju gospodi buržujima za novac? — Neobičnog li pitanja! Ta od čega žive sama gospoda buržuj? Od svog kapitala, od profita i kamata koje kapital odbacuje. Što je kapital? Rad u zalih, nagomilani rad. Jesu li posjednici kapitala sami proizveli svoj rad? Ne, dali su da im ga za njihov račun proizvedu radnici. — Neka! Kao što mogu proizvesti za račun gospode buržuja, isto tako radnici će to moći sigurno i za vlastiti račun? — Ne, da bi se proizvodilo kapital mora se s kapitalima već raspolagati; prvo, mora se posjedovati toliku zalihu životnih sredstava da bi se moglo opstati sve dotle dok se radom ne stvori nova životna sredstva; drugo, mora se raspolagati sredstvom za pro-

izvodnju, sredstvima za proizvodnju, oruđima rada. Radnici, međutim, kao što se zna, ne posjeduju ni kapitale niti dostatna životna sredstva za vrijeme rada, a pogotovo ne sva oruđa industrije, u najmanju ruku ne sredstva za proizvodnju u krupnoj industriji. Svi, ili bar gotovo svi kapitali nalaze se u rukama malobrojnih, u rukama gospode buržuja. Otkud, dakle, da radnici dobiju kapitale koji su im potrebni da bi mogli stvoriti kapitale? — Da, to je taj gordijski čvor koji se samo mačem može razriješiti! — Gospoda buržuji neće dobrovoljno dati svoje kapitale radi dobrobiti radnika. Ma koliko god govorili o zajedničkom dobru, o dobru radničke klase i drugim sličnim filantropskim idejama, filantropski buržuji teško da će svoju filantropiju tjerati sve do te gorke zbilje! Revolucija, to je prešutni uvjet koji mora prethoditi. Gospodarima se mora dokazati *uvjerljivim razlozima* — jer ako razlozi nisu *uvjerljivi* oni ništa ne dokazuju — dakle, uvjerljivim razlozima mora im se dokazati da oni treba da se podvrgnu revolucionarnim mjerama koje će poduzimate centralna uprava koju su postavili radnici.

Te mjere mogu biti takve da vode cilju neposredno — time što sva sredstva za proizvodnju, kako u sitnoj tako i u krupnoj industriji, predaju radnicima radi zajedničke proizvodnje za njihov vlastiti račun — ili takve da tom cilju vode postepeno. — Nije vjerovatno da bi se poslije revolucije odmah prešlo na neposredne mjere s obzirom da bi, da bi ih se moglo provesti, bar većina čitavog naroda morala biti suglasna s time da se proizvodi za zajednički račun. Takvo shvaćanje može se, međutim, pretpostaviti u najboljem slučaju kod radnika krupne industrije, dakle, samo kod jednog dijela čitavog stanovništva. Nema naprotiv sumnje da će poslije proleterske revolucije biti poduzete bar one mjere koje već sada predlažu demokrati. To su ove mjere: progresivno opozreživanje kapitalista, djelomično ili potpuno ukidanje prava nasljeđivanja, oduzimanje svih sredstava za proizvodnju koja su van upotrebe, svih kneževskih, crkvenih, plemićkih i drugih dobara koja su kroz revoluciju ostala bez gospodara, i to u korist naroda, tj. 1) radi osnivanja zajedničke veličanstvene industrije i poljoprivrede u kojima mogu sudjelovati svi koji žele da rade, 2) radi podizanja nacionalnih odgojnih ustanova u kojima se sva omladina odgaja, podučava i obrazuje u praktičnom smislu na državni trošak, 3) radi potpomaganja svih bolesnih i za rad neposobnih. — Ali takve su mjere po svojoj prirodi prelazne; one pripremaju novo društveno uređenje i stupaju u pozadinu kako se javlja novo društveno uređenje. Djeluju dvostruko, negativno i pozitivno, mijenja jući današnju organizaciju društva; negativno time što potkopavaju privatnu industriju; pozitivno time što polažu temelj zajedničke industrije koja sobom nosi posve drugačije životne i proizvodne prilike od ovih sadašnjeg društva. — Čak kad bi u zajedničkoj industriji sudjelovali samo oni koje je konkurencija upropastila, i čak kad bi u prvo vrijeme poslije revolucije bio nemali broj ljudi koji mogu da žive od kamata ili od profita od svojih kapitala, ipak privatna industrija više ne bi mogla opstati trajno čim bi te mjere počele djelovati, a da bi zajednička industrija izvojevala pobjedu nad privatnom industrijom nije potrebno ništa drugo do li naprosto provesti one mjere koje predlažu radikalni politički demokrati. — Rečeno je doduše da državna industrija ne može konkurirati privatnoj industriji. To je tačno, ali samo tako dugo dok privatnu industriju i privatno vlasništvo štiti država. Tada ni država nema sredstava da u tako velikoj mjeri podupire industriju, a ni privatna industrija nije tada načeta u svom korijenu, u kapitalu,

tako jako da bi od toga dobila galopirajuću tuberkulozu. Tada je država, koja podupire industriju, štaviše u proturječnosti sa samom sobom time što privatnu industriju želi zaštititi a ipak joj konkurirati; nadalje, u suprotnosti je s javnim mijenjem koje privatnu industriju želi zadržati; napokon, u suprotnosti je s interesima sviju koji sami ne spadaju u državnu upravu ili nisu državni činovnici jer sve dotle dok država štiti privatnu industriju i dok se za razliku od građanskog društva održava kao država, njeni se interesi nipošto ne stapaju s interesima naroda ili društva, i ma koliko vlada bila demokratska pri svom postanku, u svojim principima, u svom nazoru, njeni interesi uvijek postaju suprotni interesima naroda, njene mjere radi povećanja državnih prihoda porezima, konfiskacijom dobara ili bilo kojom trgovačkom ili financijskom operacijom uvijek će biti samo fiskalne i u ekonomskom pogledu neće imati nikakvo drugo značenje od onog što ih imaju u Pruskoj ili Rusiji, ukoliko ona pritom želi zaštititi privatnu industriju, zadržati sadašnju organizaciju društva. U tom slučaju mjere koje su predložili demokrati bile bi daleko od toga da budu u interesu naroda ili napretka, bile bi, štaviše, nazadne kako u ekonomskom tako i u političkom pogledu. Umjesto nikad ostvarenog istinskog samostalnog vladanja, svoje nezavisne vladavine, samouprave, čemu svi demokrati odavno teže, te mjere bi samo pripremile jednu rusko-tursku vladu, ili štaviše, čim bi se ta proturječnost između njihovih mjera i njihovih principa, između njihovih mjera i interesa naroda ispoljila, oni bi ih posve jednostavno povukli i dakako nemamjerno dopustili da oživi vladavina buržoazije, stara organizacija društva sa svojom »podjelom vlasti«, sa svojom slobodnom konkurencijom, sa svojim proletarijatom i svojom bijedom. Vladavina naroda i privatna industrija, to su posve nepomirljive proturječnosti, a kada se želi podići državnu industriju i pored toga ipak još zadržati privatnu industriju, nema ništa prirodnije od toga da pobjedu odnosi ova druga a da državna industrija ostaje u veoma uskim okvirima unutar kojih se, onako boležljiva, jedva održava samo iznimnim zakonima i monopolima. Ali čim vlada, koju je postavio narod, u interesu naroda otvoreno objavi rat privatnoj industriji time što podiže veličanstvenu nacionalnu industriju za zajednički račun sviju koji u njoj sudjeluju radom, čim radi podizanja takve velike, zajedničke narodne industrije pribavlja sredstva progresivnim oporezivanjem privatnog vlasništva, ograničenjem ili ukidanjem prava nasljeđivanja i drugim sličnim mjerama koje privatnu industriju pogađaju u njenom korjenu, u kapitalu, čim napokon upotrebi ta sredstva i radi razvijanja sposobnosti generacije što stasa u javnim i besplatnim odgojnim ustanovama kako bi sva omladina bila u stanju da svojim različitim sklonostima i talentima sudjeluje u zajedničkoj industriji — kakvu još budućnost ima tada privatna industrija? Tada joj, da bi mogla opstati, nedostaje gotovo sve, kako kapitali tako i ljudi, kako poduzetnici tako i radnici, kako sredstva tako i zadovoljstva. Privatno vlasništvo ne smije se napadati ni progresivnim oporezivanjem niti ukidanjem prava nasljeđivanja, ukoliko ga u krajnjoj liniji ne treba ukinuti; privatna industrija mora u svom zarađivanju biti osigurana i mora moći uživati u svojoj zaradi, ukoliko treba da napreduje. Može li, međutim, privatna industrija uživati u svojoj zaradi ako počne djelovati makar samo jedna jedina od tih mjera političkih demokrata? —

Vidimo, dakle, da po provođenju tih mjera nije potreban čak ni bajonet proletera da bi zaštitio zajedničku industriju od konkurencije privatne

industrije. Ili te mjere demokrata ne bivaju uopće provedene, ili se sva privatna industrija, sva privatna trgovina, sve privatne špekulacije, jednom riječju, svo privatno vlasništvo ukida srazmjerno tome kako počinju djelovati institucije koje su stvorene tim demokratskim mjerama. Te mjere su, dakle, kao što je rečeno, prelazne, privremene i revolucionarne. — Njihov pozitivni dio, zajednička industrija i odgoj, shvatljiv je kasnije sam po sebi; više ga ne treba održavati zakonima i dekretima čim njegova suprotnost, privatna industrija i zasljepljivanje omladine, postanu nemogući; taj dio revolucionarnih mjera postaje, štoviše, dio cijele organizacije društva. — Njihov negativni dio, naprotiv, progresivno oporezivanje, ograničenja prava nasljeđivanja itd., sasvim otpada čim više nema privatnog vlasništva i nasljeđivanja.

Vidimo nadalje da »rascjep u taboru demokrata«, tj. suprotnost između političkih demokrata, socijalista, pristaša organizacije rada⁴ itd. s jedne i komunisti s druge strane, vlada samo u *uobrazilji* ovih prvih, da naprotiv u *stvarnosti*, tj. čim te mjere koje su predložili sami demokrati počnu *djelovati*, ne postoji osim ako tada socijalisti, demokrati i organizatori rada, kada jednom dođe vrijeme djelovanja ne uzmaknu od straha pred svojim vlastitim mjerama kako ne bi iskrčili put njihovim komunističkim posljedicama. — Da uostalom te posljedice u glavama tih socijalista, demokrata i pristaša organizacije rada i izgledaju posve drugačije nego što jesu u stvarnosti, nije teže dokazati nego što je bilo otkriti iluzije koje su oni sebi stvorili o svojim socijalističkim, navodno nekomunističkim mjerama. U slijedećem članku vratit ćemo se na te posljedice.

Treći članak, Brüssel, 4. novembra 1847:

(..) U stvarnosti mora čitav industrijski razvoj, cijela povijest civilizacije prethoditi takvoj revoluciji koja će za posljedicu imati komunizam. U *uobrazilji* vidovnjaka komunizam je na izvjesnim »principima« zasnovani »sistem« koji se dalo »uvesti« u svim vremenima i na svim mjestima, ali najlakše u prastara vremena u prašumama, da nije bio potpuno oprečan »vječnim istinama« »zdravog ljudskog razuma«, idejama »prava«, »slobode« itd. — U stvarnosti su interesi potlačene radničke klase, proletera, ti koji u borbi s interesima vladajuće klase, buržoazije, tvore komunistički pokret. U *uobrazilji* ideologa to su novi principi u borbi s priznatim, vladajućim principima — borba duhova u kojoj vladajući, dobri duhovi, odnose pobjedu nad zlim, potlačenim duhovima. — U stvarnosti kod izbijanja proleterske revolucije, kao što smo vidjeli, postoji izobilje sredstava za proizvodnju koje se pomoću nauke i stručno raspoređenog rada može bez mnogo muke još i povećati tako da nema ništa lakše nego stvoriti sredstva za zadovo-

4

Pristaše francuskih socijalista i proletarijata koji su četrdesetih godina prošlog stoljeća istakli akcionu parolu »organizacija rada« i »pravo na rad«. Njihove zahtjeve sistematski je izložio Louis Blanc u djelu

Organisation du travail (Organizacija rada) koje se pojavilo 1839. godine u Parizu, postalo veoma popularno među radnicima i odigralo značajnu ulogu u pripremanju revolucije 1848. godine.

ljenje potreba sviju koji hoće da rade pošto centralna uprava, koju su postavili radnici, uzme iz privatnih u svoje ruke proizvodnju i razmjenu proizvoda. U uobrazilji vidovnjaka društvo koje ukida privatno vlasništvo propada zbog nestašice onog što je najpotrebnije. — U stvarnosti poslije preobrazbe načina proizvodnje, što je posljedica proleTERSKE revolucije s tada postojećim sredstvima za proizvodnju u krupnoj ndustriji, više ne može biti govora o »diobi«. U uobrazilji ideologa poslije ukidanja privatnog vlasništva »dobra« se mora uvijek iznova »dijeliti«. — U stvarnosti, napokon, kao što je rečeno, nema nestašice, već izobilje proizvodnih snaga u odnosu na potrošnu moć velike većine što svakog trenutka koči proizvodnju. Dakle, prije svega mora porasti potrošna moć da bi tada prema potrebama potrošača koje se postepeno povećavaju rasla i proizvodnja. Iz ekonomskih i zdravstvenih razloga riječ je prije svega o tome da narod konzumira više i bolje; a s obzirom da tome na putu ne stoji ništa drugo do li privatna industrija, privatna trgovina i privatno vlasništvo, prvo što vlada proizašla iz proleTERSKE revolucije treba da učini jeste dakako samo to da postepeno oduzima sredstva za proizvodnju iz privatnih ruku, da tada omogući da se za zajednički račun proizvodi u skladu s različitim sposobnostima ljudi i zemljišta, i da napokon razmjenu proizvoda, kao i samu proizvodnju više ne prepušta špekulacijama i privatnoj trgovini, već da njima upravlja prema postojećim potrebama naroda.

To su prve komunističke posljedice proleTERSKE revolucije u stvarnosti i mi makar nećemo poricati da će taj početak imati svojih teškoća i naličja. Revolucija, kazao je još Saint-Just, ne provodi se s ružinom vodičom, a ponajmanje proleTERSKA revolucija. No oni koji prave revoluciju, proleter i nisu ti koji imaju razloga da ustuknu od straha pred naličjima takve revolucije, već su to jedino kontrarevolucionari, buržoazija i njene ustavne ili čak neustavne vlade; jer oni sami i samo oni čine u krajnjoj liniji sva ta naličja proleTERSKE revolucije. — Koja gospoda će trebati da se žale zbog »tiranije«, »diktature«, »terorizma« i sl.? Gospoda buržuji, kontrarevolucionari, koji će »terorizam« isprovocirati. — Čije se lične slobode izlažu opasnosti da budu povrijeđene? One gospode po milosti božjoj i mamonovoj koja kuje zavjeru da ponovo uspostave staro društveno uređenje u kojem im je bilo tako dobro. — Tko će zanemariti posao koji se mora izvršiti radi zadovoljenja prvih, najhitnijih narodnih potreba, tko će zanemariti tu prvu i najljepšu dužnost člana demokratskog društva i zazirati od nje kao od kuge? Tko drugi nego ljenivac koji je do sada bio naučen da živi od rada drugih? (...)

Preveo Srđan Joka